

A Magyar Tanácsköztársaság gyermeksjajtójáról. A Magyar Tanácsköztársaság politikai és kulturális eredményei fél évszázad múltán sem csak történelmi emlék, amiről évfordulók idején megemlékezünk, hanem erőforrás, ami mai feladatainkhoz is útbaigazításokat, ösztönzéseket adhat. A Magyar Tanácsköztársaság a dolgozó népek olyan szocialista műveltséget kívánt biztosítani, mely megadja a lehetőséget a politikai jogok tudatos gyakorlására, a munka jobb végzésére. E műveltség alapjainak lerakását már a gyermekeknél kezdik. Államosították az iskolákat, analfabéta tanfolyamokat indítottak, államosították a könyvkiadást és -terjesztést, nyomdákat, lapterjesztést, valamint a könyvtárakat is. Igyekeztek fejleszteni az olvasók táborát. Ezért is vált központi feladattá az írástudatlanság felszámolása és a gyengén olvasók rendszeres olvasókká való nevelése. Még számos jelentős intézkedését lehetne felsorolni a Közoktatásügyi Népbiztosságnak, mely azt tükrözi, hogy milyen kiemelten foglalkozott a proletárgyermekek sorsával. Ezek helyett néhány akkor megjelenő lapból idézünk cikkeket, melyek ezt alátámasztják.

A *Vörös Újság* 1919. ápr. 6. számában „A Tanácsköztársaság a proletár gyermekek kultúrájáért” c. cikket találjuk, míg a *Fáklya* május 11. számában már a mesedélutánok megszervezéséről ad hírt.

A *Vörös Film* 1919. május 10. számában már öt gyermekmozi létesítéséről olvashatunk. Az *Én Újságom*, amit PÓSA Lajos szerkesztett, az 1919. július 15. számában pedig azt írja, hogy „Legelőször örömet és szépséget adjunk a proletár gyermekeknek.”¹

Itt kell megemlíteni, hogy az akkor élő gyermeklapok tartalmi mondanivalójára hogyan hatott a forradalmi korszak. A TUTSEK Anna által szerkesztett *Magyar Lányok* ekkor már az „urilányok” helyett a polgár-lányoknak ad hasznos tanácsokat, az életre készíti elő őket, főzési, háztartási tanácsok stb. közlésével. A Közoktatásügyi Népbiztosság pedig átvette néhány arra alkalmas szellemű lap irányítását. Ilyen volt az *Én Újságom* is, melyet 1919. június 1-től a 11—19. sz.-ig szerkeszt a Közoktatásügyi Népbiztosság, valamint a *Jó Pajtás*, amelyet 1919. június 10-től augusztus 1-ig, 10—14 számig.² A Tanácsköztársaság azonban nemcsak a meglévő gyermekfolyóiratokat igyekezett saját célkitűzéseinek megvalósítási eszközévé tenni, hanem új lapok indítására is gondoltak. Ez alkalommal ismertetjük az akkor indított *Gyermek Hírlap* első számát és a *Bukfenc* c. tréfás gyermeklapot, amelyek a Tanácsköztársaság idején születtek.

1. *Gyermek Hírlap*. 1919. ápr. 1. Felelős szerk.: VÁRADY András. Szerkesztőtárs: WITTMANN Ilus. Egyes szám ára 1 korona, 1 évre 20 korona.

A lap célját jól tükrözi az első számban közzétett „Előfizetési felhívás”. Ez tükrözi a megváltozott életformát, és felvázolja a gyermekekkel szembeni elvárásokat jobb jövőjük érdekében.

„A Gyermek Hírlapot szocialista írók indították meg . . . Új embereket kell nevelnünk új erkölcsökkel. A társadalom minden egyes tagjának szeretete, a munkának megbecsülése kell, hogy eltöltse a fejlődő gyermek szívét. Ne ismerjen az eljövendő jobb korszak gyermeke különbséget ember és ember között, faj, nemzet, osztálykülönbség, idegen legyen előtte. De amíg még nincs legalább 15—16 éves a fejlődő kisember, addig legyen igazán gyermek. Tartsuk őt távol az élet bajaitól. Legyen gyermek! Mondjuk el nekik a legszebb meséket, szórakoztatva, pápaszem nélkül tanítsuk őket. Ápoljuk lelkükben a szépre, a művésziére való hajlamot s neveljük őket vidám lelkű, szerető szívű és nemes gondolkodású ifjakká.”

A szerkesztők helyesen felismerték, hogy a megváltozott világot a gyermekek még nem érthetik meg, nem tudhatják, mik történnek körülöttük, értük. Ezért lapjukban igyekeznek ebben is segítségére sietni olvasóiknak, és hírt adnak mindarról, ami jót s szépet nyújt

¹ BIKÁCSI Lászlóné: *Gyermekkönyvtárak a Föv. Szabó Ervin Könyvtárak történetében.* 75—86. l.

² *Magyar Munkásmozgalom sajtójának bibliográfiája 1848—1948-ig.*

számukra e megváltozott világ. Például az *Apuka hazajött* c. nyílt levél a szerkesztőségnek egy gyermekolvasótól, aki nem érti az új világot, a kommunizmust.

„Az én apukám hazajött. Mert ő orosz fogságban volt. Mostan ő csupa nem szépet mesél, mert neki mostan szakállá is van. Az én apukám mostan olyan furcsákat beszél és mindig késő éjszaka jön haza gyűlésekről . . . én sem értem amit apuka mesél, mert ő most azt mondja, hogy nem lesz többé igazgató úr a gyárban és a legjobb és a legszegényebb munkás lesz a gyár vezetője . . . az én anyukám hivatalba járt, amíg apukám fogságban volt, anyukám háromezer koronát takarított meg, és azt most el fogják tőle venni? Kérek erre sürgős választ.

Tisztelettel Kálmán Tibor.”

A szerkesztőség válaszában megmagyarázza, hogy a kommunizmus lényege, tízparancsolata mit foglal magában. Ezeket pontokba szedve közli. Ime néhány:

„1. A kommunista állam mindenkitől elveszi a fölösleges vagyont, pénzt, hogy gondoskodhassék mindenkiről, aki szűkülködik.

4. Az iskolákban . . . nem kell tandíjat fizetni . . .

5. Jó gyermekek nyaralásáról, fürdőzéséről, ruházkodásáról, kirándulásáról az állam gondoskodik.

6. Az iskolákban ezután nem lesz hittan tanítás, mert nincsen keresztény és zsidó, katolikus és református, csak jó vagy rossz emberek vannak, dolgosak vagy dologtalanok. 8. Nincsen már magyar, német, szerb, orosz, francia, nincs nemzet és nincs faj. Egy ország, egy állam, egy köztársaság tagjai lesznek . . .

9. Magyarországot ezután „Tanácsköztársaságnak” nevezik . . .

10. A magyar tanácsköztársaság szövetsége az orosz tanácsköztársaságnak, mert az orosz proletárok nem engedik, hogy Magyarországot a hódítani akaró többi állam szétdarabolja s minket szolgáljává tegyen.”

A lap más rovatai is a megváltozott új világot tárják a gyermek olvasók elé. A *Hírek az állatkertből* c. rovatban közlik, hogy az állatkertben nagy a sürgés-forgás, mert tavasszal megnyitják a nagy kapukat a kisemberek számára. A *Humanizmus* c. rovatban apró történetekkel igyekeznek kis olvasóikat jó erkölcsre, szépre, emberszeretetre nevelni.

A *Gyermek Hírlapban* találunk pályázati felhívást is a 6—14 évesek számára. „Pályázhat mindenki, aki 20—30 sorban teljesen önállóan megírja — Mi akarok lenni?” A jutalmak közt szerepelt a könyv, játék, bélyeg- és művészlap gyűjtemény.

A komoly témájú és hangvételű lap mellett jó kiegészítő volt a Tanácsköztársaság másik sajtóterméke a *Bukfenc*.

2. *Bukfenc*. A gyermekek lapja. Felelős szerk. PAULINI Béla. Bp. 1919. Megjelenik hetenként. Kiadó: „Bukfenc” Lapkiadó Vállalat 1919. 1. évf. 1. sz.

PAULINI Béla újságíró, író, karikaturista volt (1881—1945). Mint író legnagyobb sikereit újszerű meséivel aratta, melyeket ő maga illusztrált. 1931-ben indította a Gyöngyösbokréta mozgalmat. Ezzel az volt a célja, hogy a városi közönséggel megismertesse a néprajzi jellegű dalokat, táncokat. Jellemző hatással volt rá a műnépiesség-korszak. PAULINI ki már korábban is több mesét írt a gyermekeknek, felismerve az idő szavát, szerkesztői tollával tréfás gyermeklapot szerkesztett a gyermekeknek. Béla bácsi néven szólít kis olvasóihoz, kiket szórakoztatni akart, hogy elfeledjék a sok rosszat, amiben részük volt. Rövid olvasmányokkal, kép alatti szövegekkel, tréfákkal érzékelteti a gyermek társadalmi változást, és felhívja olvasói figyelmét mindazokra a vívmányokra, melyeket a Tanácsköztársaság a gyermekekért, gyermekeknek tett.

A *Bukfenc* első száma 1919. március 8-án és ezt követően minden szombaton jelent meg, július 15-ig. A címlap állandó emblémája volt egy gyerek, aki egyszer a fején és egyszer a talpán állt. Az első számban indított rovatban KRÚDY Gyula és SZÉP Ernő mondták el, hogy „Milyen volt gyermekkorom?”. Ez a lap már ismeretek nyújtására tö-

rekedik, a hasznos időtöltésre is gondol. A *Bélyegyek* c. rovatban mondja el a szerkesztő olvasóinak, hogy mi a bélyeggyűjtés lényege, célja.

Ugyancsak a tudás, műveltség gyarapítása a feladata a *Kislexikonnak*, amely folytatásokban nyújtott lexikális ismereteket és tanította meg a lap olvasóit a lexikon fogalmára és használatára.

A *Bukfenc* vidám, tréfás képei alatt húzódtak meg a politikai mondanivalók, gyermekekhez szóló példákba ültetve. Például: Hermann bácsi rajza alatt e szöveg:

„Évike így inti a babáit, akik összemaragodtak: — Ugyan ne verekedjete! Minek az a háboruszkodás. Legyetek okosabbak mint az emberek!”

Tájékoztatja az olvasókat a megváltozott iskolai oktatásról is.

„Nyolcosztályú elemi!

Minden megváltozik. Nemsokára új iskolakönyveket csinálnak és alighanem nyolc osztendíg járnak majd elemibe a gyerekek.” A szerkesztő útmutatást ad lapja segítségével az iskolai oktatás gyakorlati hasznosításához. „... az iskolák mellett műhelyek is lesznek, hogy a gyerekek a munkát is megszeressék.” De gondoltak a gyermekek szórakozásáról is, „... lesznek játszótérek is az iskola mellett és lesznek fürdők is, hogy munka után, játék után felfrissülhessenek a fürdőben azok is, akiknek odahaza nincsen fürdőjük. Szép is lesz az.”

A jövő század meséi — a mai fantasztikus elbeszélésekhez hasonlóan bepillantást enged a jövő század technikai fejlődésébe. Az *Érdekes gyerekek* c. rovatban egy-egy fiatal festőművészt mutat be.

PAULINI igyekszik egy állandó olvasói gárdát verbuválni a lap köré. „A Bukfenc előfizetőiből megalakítjuk majd a Bukfenc-gárdát és már most megígérjük, hogy a tavasszal nagy gyerek-ünnepélyt rendezünk. Hagy mulassanak a gárdisták!” A lap igyekszik bevonni a lap munkatársai közé a gyermekolvasókat is, aktivizálja őket, így szól hozzájuk a *Kicsinyek a kicsinyeknek* c. rovatban: „Aki okosan, mulatságosan, szépen ír vagy rajzol, az írjon vagy rajzoljon nekünk is. Ami jó, az bele kerül ebbe a rovatba.” Ezt az ígéretet a lap be is tartotta, azonnal hozott egy példát is: „Ezt a rajzot Göttmann Pista, elemi iskolai tanuló adta a Bukfencnek.”

A *Nagynak* c. rovatban a szerkesztő már a szülőkhöz szól. „... felkéri a szülőket és gyermekbarátokat, hogy tapasztalataik alapján minél rövidebben írják meg, hogy a mai kor gyermekének nevelésében milyen alapvető elveket tartanak a legfontosabbaknak.”

Az első számban a „doktor bácsi” ad hasznos egészségügyi tanácsot. A *Játék, sport* rovat hírt ad az úszótanfolyamok indulásáról, a szabadtéri játékokról. Ezenkívül meséket, mondákat, vidám verseket, kép- és számrejtvényeket, találókérdéseket is találunk. Paulini jól alkalmazta a gyermeklapokban már kialakult jó szerkesztői erényeket. A szerkesztő bácsi üzeneteiben, mivel még olvasóitól nem kaphatott levelet, közli saját vallomását folyóiratáról.

A lap megemlékezik a történelmi évfordulókról — március 15-ről, az első szabad május elsejei felvonulásról is. A 9. számban hírt ad a *Gyermekszórakozások*ról. „A munkások gyermekszínházában már javában folynak a júniusi műsor próbái. . .” „Nemsokára megnyílnak a gyermekmozik, amelyekben kizárólag a gyermekek számára fognak előadásokat tartani.”

A *Bukfenc* sem volt hosszú életű, mint sajnos ez az egész nagyszerű történelmi időszakunk. A 13. számmal megszűnt. Az utolsó számban búcsúzik kis olvasóitól a lap.

„A hetilapok nagy részét beszűntetik. Ez a sors éri a Bukfencet is. A Bukfenc szegényke búcsúzik tőletek. Ne haragudjatok rá, ha nem áradt hangjából annyi és olyan vidámság, mint amelyet ígért. Nem tudom, hogy feléled e még a Bukfenc, ha lesz papíros. Alig hinném . . . szervusztok Bukfenc-gyerekek. Gondoljatok szeretettel Bukfencere, Kukfencere,

Fikarcra, Szöcskére, Sánta Flórirra, aki Galambfalva tövéig ment, Hátrafelé-
járó Emberre, Gömb Kelemenre, Gondbúbajkapitányra és a maradék időről gondolatok
vén atyótokra, Paulini Bélára is.”

A Magyar Tanácsköztársaság fokozott figyelme a gyermekek és azok kulturális igényeinek kielégítése felé, gyermekszóval való gondoskodásuk napjaink problémáját is jelenti. Miért olyan elhanyagolt területe a közművelődésnek a gyermekszó?

BENKÓNÉ BARTHA ILONA